

In memoriam

BOŽO ZAKRAJŠEK (1947—1983)

Božo Zakrajšek je umrl. Smrt nas vedno pretrese. Vse. Nenadna smrt še bolj. In Božo je umrl nenadoma, nepričakovano, čeprav smo spremljali njegovo bolezen, vendar z vidika, kako bi mu pomagali, premagali ali olajšali bolezen. Nismo pa slutili najhujšega. Narava je po svoje rešila zaplet z zdravjem. S srčno kapjo je kot gordijski vozal presekala njegove težave.

Skoraj 10 let smo spremljali Zakrajškovo delo in življenje. Ko je leta 1973 diplomiral, je že prihajal na inštitut in se zanimal za možnost zaposlitve. Seznanjen je bil z našimi dolgoročnimi raziskovalnimi načrti in s perspektivo, da se začne z raziskovanjem povojnega razdobja in socialistične graditve. Odslužil je še enoletni vojaški rok in se novembra 1974 zaposlil na inštitutu.

V delovnem načrtu za leto 1975 je pod točko 3 na prvi strani pisalo: »Inštitut, ki je v letu 1974 začel s proučevanjem zgodovine Slovencev po letu 1945, si bo prizadeval za povečanje števila raziskovalcev tega obdobja. Za proučevanje tega obdobja slovenske zgodovine bo sčasoma sestavil okvirni delovni načrt.«

»Razvoj ljudske oblasti v Sloveniji od osvoboditve do sprejetja prve ustave LRS«, je bila njegova prva raziskovalna naloga, ki je bila programirana za 3 leta, do konca leta 1977. Prekratek rok je bil za tako obsežno in zahtevno problematiko. Glede na takratno stanje, urejenost in dostopnost virov, pomanjkanje literature in neizdelane metode dela, je to delo opravil uspešno. Bil je prvi na inštitutu, ki je zaoral v ledino tega obdobja in te problematike. Menim, da je potrebno oceniti to njegovo raziskovalno nalogo in se odločiti za možnost in obliko objave.

Uspešno končana raziskovalna naloga pa ni bila enako uspešno končana kot magistrska naloga. Začele so se težave. Začel je sicer novo raziskovalno nalogo »Družbenopolitični in socialnoekonomski razvoj SRS v prvem obdobju administrativnega socializma do drugega kongresa KPS«, ki je bila načrtovana, da bo končana leta 1983, torej do letos, a ni bila končana, ker je bil leta 1979 pre-razporejen na delo na bibliografiji. Njegovo zdravstveno stanje se je slabšalo iz leta v leto.

S prihodom Boža Zakrajška na Inštitut se je pričelo sistematično proučevanje Zgodovine Slovencev po letu 1945. Napovedi iz delovnega načrta za leto 1975 smo uresničevali korak za korakom. Sledili so novi raziskovalci in snovati smo začeli perspektivni delovni načrt za povojno razdobje. 28. maja 1976 je bilo posvetovanje o problemih raziskovanja sodobne slovenske zgodovine 1945 do 1975. Božo Zakrajšek je s sodelavcema pripravil referat, ki je zajemal poročilo o stanju zgodovinskih raziskav povojnega obdobja v Sloveniji in delno poročilo o raziskovalni dejavnosti v tistih panogah, ki jih bo pri raziskovanju

novejšega obdobja nujno pritegniti k sodelovanju, oziroma bodo njihovi raziskovalni rezultati za zgodovinarje ključnega pomena.

Ko je bilo leta 1977 organizirano veliko jugoslovansko posvetovanje »Tito, radniška klasa i sindikati«, je za ta simpozij pripravil referat »Razvoj slovenskih sindikatov od 3. do 8. kongresa«. Za 9. kongres Zveze sindikatov Slovenije pa je v priložnostni kongresni publikaciji, ki jo je skupaj s sindikati izdal inštitut, objavil Pregled razvoja slovenskih sindikatov od 1953 do 1974.

Ko je inštitut leta 1977 začel izdelovati raziskovalni načrt Zgodovina Slovencev 1945—1976 se je Božo Zakrajšek polno angažiral pri tem delu. Rezultati tega dela in izkušnje ter znanje, ki ga je pri tem dobil, so mu omogočili, da se je lahko vključil v velik projekt Cankarjeve založbe Zgodovina Slovencev, kjer je obdelal Obdobje administrativnega socializma 1945—1952 in obnovo.

Na jugoslovanskem posvetovanju o zgodovini prometa na tleh narodov in narodnosti Jugoslavije, ki je bilo v Ljubljani leta 1977, je imel referat Razvoj prometa v Sloveniji po osvoboditvi.

Znanstveno raziskovalno in strokovno delo Boža Zakrajška lahko razdelimo na štiri vsebinsko zaokrožena področja. Razvoj ljudske oblasti, razvoj sindikatov po osvoboditvi, raziskovanje lokalne zgodovine NOB in strokovno bibliografsko delo. Njegova bibliografija morda ni velika, šteje okrog 15 enot, prevladujejo znanstveno-strokovni članki in razprave. Njegovo največje delo — raziskovalna naloga Razvoj ljudske oblasti v Sloveniji od osvoboditve do prve ustave LRS ni objavljena, čeprav je problematika tako zanimiva, da se kažejo potrebe po novih raziskavah in novih raziskovalcih, kar je že narejenega, pa ostaja v senci.

Božova bibliografija, še bolj pa vsebina njegovih del, kaže, da je bil Božo v resnici perspektivni kader. Njegovi prvi objavljeni prispevki so dobri, tehtni in lepo napisani. Vrha svojega raziskovalnega dela Božo ni dosegel. Vrh je njegov začetek. Bolezen in smrt sta ga prezgodaj iztrgala iz dela in življenja.

Spominjali se ga bomo, včasih morda bolj trpko, a spominjali se ga bomo v lepem.

Slava njegovemu spominu.

France Kresal